

GYERMEKEKÉRT, KORLÁTOK KÖZÖTT: CIVIL SZERVEZETEK LEHETŐSÉGEI A MAI MAGYARORSZÁGON*

Balogh Karolina – Gyurkó Szilvia – Merényi Dóra

Bevezetés

A gyerekek jóllétét és fejlődését elősegítő alapjogokat az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye biztosítja, melyet Magyarországon 1990-ben fogadtak el, és az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki. Bár az Egyezmény végrehajtása alapvetően a részes államok feladata, az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága hangsúlyozza, hogy a feladatok végrehajtásának és koordinációjának túl kell nyúlnia a mindenkorin kormányon annak érdekében, hogy minden társadalmi csoportban érvényesülhessenek ezek a jogok. A Bizottság 5. számú átfogó kommentárjában ki is fejt, hogy: „A részes államoknak a lehető legnagyobb mértékben szorosan együtt kell dolgozniuk a nem-kormányzati, civil szervezetekkel, tisztelve azok autonómiáját. Ez magában foglal például emberi jogi nem-kormányzati, civil szervezeteket, gyerekek és fiatalok által vezetett szervezeteket és ifjúsági csoportokat, szülői és családi csoportosulásokat, vallási csoportokat, kutatóintézeteket és szakmai szervezeteket.”¹ Emellett a Bizottság a nem-kormányzati szervezetek koalíciójának kialakítását is üdvözli, valamint hangsúlyozza, hogy ezeknek a szervezeteknek az Egyezményhez kapcsolódó beszámolási folyamatban is szerepe van (Herczog, 2009). A civil szervezetek jelentőségét az is hangsúlyozza, hogy már

* A kutatás az ECPAT International megbízásából készült a „Child safeguarding is a matter of us all” elnevezésű projekt részeként. A cikkben közölt eredmények a „Gyermekjogi érdekképviselőt szűkülő demokratikus terekben” című kutatási jelentés eredményein alapulnak.

¹ CRC/GC/2003/5

a Gyermejkogi Egyezmény megszületésében is jelentős szerepe volt a nem-kormányzati szervezeteknek a gyermekjogi mozgalomban való aktív szerepvállalásukkal (Fuchs, 2007; Türkelli & Vandenhole, 2012; Láposy & Somody, 2025).

A gyermekjogi érdekképviselő keretein belül a gyermekjogok tágan is értelmezhetők, a gyerekek jóllétével, védelmével és részvételével kapcsolatos igények is idesorolhatók. A gyerekek igényeire fókuszáló civil szervezetek tevékenységük, célcsoportjuk szempontjából nagyon sokfélék lehetnek, hiszen nyújthatnak szolgáltatást meghatározott csoportoknak, végezhetnek tanácsadást, elősegíthetik a gyerekek jogainak érvényesítését. A célcsoport szerint fókuszálhatnak csak a gyerekekre, de akár a családokra is, valamint számos olyan szervezet is létezik, aminek a célcsoportja nincs leszűkítve a gyerekekre, de tevékenységének jelentős részét képezheti a rájuk fókuszáló munka.

A gyerekekkel foglalkozó civil szervezetek körében Magyarországon eddig kevés célzott kutatás valósult meg. Rácz Andrea 2013-ban vizsgálta a szociális és gyermekvédelmi területen működő civil szervezetek innovativitását a Norvég Civil Támogatási Alaphoz benyújtott pályázati dokumentáció alapján. A mintába került szervezetek a civil szervezetek által ellátott feladatok mentén történő csoportosítás szerint a „közkszolgáló” típusba sorolhatók. Ezek a szervezetek jellemzően az állam feladatkörébe tartozó problémákra reagálnak, és rendszeres szolgáltatást nyújtanak a célcsoportjaik számára (Sebestény, 2005). A kutatás eredményei szerint a szervezetek alacsony innovációs és érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek, hiszen sok esetben a fenntartásuk is kihívásokkal terhes. Egy szintén 2013-ban publikált, a jogvédő szervezeteket és azok kapcsolathálózatát vizsgáló kutatás eredményei alapján arra következtethetünk, hogy a gyerekekkel foglalkozó szervezetek jogvédő tevékenysége nem hangsúlyos, hiszen a vizsgálati mintába nem került be ilyen szervezet. A több forrásból táplálkozó mintába csak egy családokra fókuszáló szervezet, egy fogyatékos személyekkel foglalkozó szervezet, valamint két ifjúsági szervezet került (Gerő & Fonyó, 2013), utóbbiak működéséről szintén kevés információ érhető el (Fazekas, 2024).

A gyerekekkel foglalkozó civil szervezetek vizsgálata azért is fontos, mert az elmúlt években a gyermekvédelem témakörére kiemelt figyelem irányult. A 2010 óta hatalmon lévő kormány kezdetben családpolitikai kérdéseket tűzött zászlajára, később pedig számos intézkedés a gyerekek védelmére történő hivatkozással született. Ezzel szemben a gyermekekre fókuszáló szolgáltatások (pl. egészségügyi ellátás, oktatás) és a gyermekvédelem intézményrendszerében egyre több probléma és hiányosság érzékelhető. A ciklusokon átívelő kormányzati családpolitikai intézkedések elősorban a születésszám növelését célozták különböző pénzügyi támogatásokon keresztül (pl. adókedvezmények, támogatott hitelek). Az intézkedésekhez nagyszabású média-kampányok (pl. „Családbarát ország” vagy „Családvédelmi Akcióterv”) társultak. 2020 után egyre hangosabbá vált az úgynevezett „genderideológiával” szembeni fellépés, amely a kormányzati diskurzus szerint veszélyt jelent a konzervatív-keresztény értékrendre (Neményi & Fejős, 2020). Az ellenségképet képző narratíva keretében fogatósított intézkedések leggyakrabban a gyerekek megvédésére való hivatkozással

kerültek megvalósításra. Ezzel szemben a szociális ellátások és más, gyermekeket érintő szolgáltatások fejlesztése teljesen elmaradt, azok fokozatosan erodálódnak. Évről évre kevesebb a praktizáló házi gyermekorvos, jelentős számban hiányoznak pedagógusok az oktatási rendszerből, miközben a szakemberek átlagéletkora egyre magasabb (Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány, 2025). Ráadásul a gyermekvédelem rendszere is egyre rosszabb állapotban van, amelyet az elmúlt években több hangos botrány is láthatóvá tett².

Ahogy az előbb idézett Rácz (2013) kutatása is bemutatta, a gyermekekkel foglalkozó civil szervezetek jelentős része az állami ellátások alternatívájaként nyújt szolgáltatást. A civil szervezetek működési környezete viszont egyre romlik, ugyanis az állam tevékenységének köszönhetően forrásaik csökkennek, valamint érdekérvényesítő képességük is romlik, amelyet a „szűkülő tér” (shrinking space) megnevezéssel ír le a szakirodalom (Anheier et al, 2019; Gerő, 2020). Az elmúlt években több kutató is foglalkozott a magyar civil szféra különböző szegmenseivel. Gerő és munkatársai (2016) a jogvédő szervezeteket, Fejős és Neményi (2020) a nőkkel és családokkal foglalkozó civil szervezeteket, míg Petri és Hruskó (2023) a fogyatékosüggyel foglalkozó szervezeteket vizsgálták. Összességében mindegyik kutatás azt találta, hogy a 2010 utáni időszakban bekövetkezett illiberális fordulat következtében a civil szervezetek többségének működésére hatással volt a politikai kontextus, sokan az érdekérvényesítő tevékenységük ellehetetlenüléséről, valamint fokozott pénzügyi és ideológiai kontrollról számoltak be. Ezzel párhuzamosan pedig – különösen a kormányzat zászlóshajóit jelentő témák mentén – megsaporodtak az úgynevezett kormányzat által szervezett nem-kormányzati szervezetek (GONGO - Government-organized non-governmental organization) (Varga, 2016).

A gyermekjogi advocacy (érdekképviselet)

Az érdekképviselet (advocacy) mint fogalom összetett, és nincs általánosan elfogadott meghatározása, ami különösen nagy kihívást jelenthet azokban az országokban, ahol a demokratikus szabadságjogok korlátozottak és alternatív képviselési módszerekre van szükség. Az emberi jogok – így a gyermekjogok területén is – az advocacy-t gyakran a jogok és igazságosság aktív előmozdításaként értelmezik, kutatás, oktatás és nyilvános nyomásgyakorlás révén. Cohen és munkatársai (2001) szerint például az advocacy etikai dimenziói a leginkább fontosak, különös tekintettel arra a szerepére, hogy a marginalizált vagy sérülékeny csoportok hangját felerősíti. Cascardi és munkatársai (2015) szerint az advocacy minden olyan tevékenységet magában foglal,

² Az egyik legnagyobb közfelháborodást kiváltó esemény a 2024-ben kirobbant „kegyelmi ügy” néven elhíresült eset, amelyben köztársasági elnöki kegyelemben részesült egy gyermekotthon igazgató-helyettese, aki bűnrészes volt egy gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény-sorozatban. De említhetnénk emellett a kórházban hagyott csecsemők ügyét is. Az elmúlt években több száz olyan újszülött maradt a kórházban, akiket a gyermekvédelmi szakellátás rendszere kapacitáshiány miatt nem tud fogadni, és saját családjukba sem kerülhetnek.

amelynek célja a gyerekek helyzetének megerősítése a jóllétük és legjobb érdekeik növelésén keresztül.

A UNICEF (2010) az advocacy-t egy olyan folyamatként határozza meg, amelynek célja, hogy segítse a kormányokat, döntéshozókat és érintetteket a gyerekek jogainak megvalósítását támogató intézkedések meghozatalában. Ez a folyamat számos tevékenységet foglalhat magában: a jogszabályok és költségvetések befolyásolásától kezdve a szolgáltatások és intézményi gyakorlatok újratervezéséig. Az advocacy-erőfeszítések kiterjedhetnek kis léptékű kezdeményezésekre – mint például egy gyermekotthon körülményeinek javítása –, egészen a széles körű, rendszerszintű változtatásokig, például a büntethetőségi korhatár megemeléséig. Mindazonáltal az advocacy-tevékenységek lényege a szemléletváltás elősegítésében, a gyerekek véleménynyilvánításának megerősítésében, a jogi reformok elmozdításában és a döntéshozók nemzetközi emberi jogi normák szerinti elszámoltathatóságában rejlik. Michael Edwards (2002), hasonlóan a UNICEF-hez, hangsúlyozza az érdekvédelem átalakító potenciálját, különösen annak kettős fókuszát a politikai befolyásolásra és a közösségek megerősítésére. Ezek a perspektívák együtt rámutatnak az advocacy sokoldalú természetére: egy olyan eszközre, amely összeköti a helyi szintű részvételt a rendszerszintű változásokkal, miközben navigál a kulturális, nyelvi és politikai környezetek bonyolultságában.

A magyar nyelv különböző szavakat használ az advocacy egyes tevékenységeire – mint például az érdekvédelem, érdekképviselés vagy a támogatás –, de egyik sem foglalja magában teljes egészében az advocacy angol fogalmának széles és sokrétű jelentését. A gyermekjogi advocacy területe különösen jól példázza ezt az összetettséget. A gyermekjogokkal foglalkozó szakemberek sokféleképpen dolgoznak: közvetlen támogatást nyújtanak veszélyeztetett gyermekeknek, oktatási programokat szerveznek, politikai változásokért lobbiznak, valamint döntéshozókkal, intézményekkel és más érintettekkel működnek együtt.

A kutatás módszertana

Az empirikus kutatás fő célja annak feltárása volt, hogy hogyan jellemezhető a civil szféra gyerekekkel foglalkozó szegmense az egyre szűkülő demokratikus térben. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a korlátozó politikai környezet hogyan befolyásolja a nem-kormányzati szervezetek gyermekjogi érdekérvényesítő képességét, valamint a civil szervezetek kihívásait és megküzdési stratégiáit is azonosítani akartuk, ezért a kutatásban négy fő kérdést határoztunk meg: 1) Mit jelent a gyerekekkel foglalkozó szervezetek számára a gyerekek érdekképviselése (advocacy)? 2) Hogyan jellemezhető a magyar civil szféra gyerekekkel foglalkozó szegmense? 3) Hogyan jellemezhető az állam és a civil szféra viszonya a gyermekvédelem területén? 4) Mennyire kiszámítható a civil szervezetek fenntartása és működtetése az egyre szűkülő politikai térben? Ebben a tanulmányban az első két kutatási kérdés eredményeit mutatjuk be.

A kutatás során félig-strukturált interjúkat készítettünk a gyerekekkel foglalkozó civil szervezetek képviselőivel (n= 7), akik szervezeteik működési struktúrájától függően vezetőik vagy szakmai vezetőik voltak. Szervezetenként egy fővel készült interjú. Az interjúalanyok kiválasztása során inkluzivitásra törekedtünk, azaz kísérletet tettünk arra, hogy a sokszínű civil szférát minél jobban lefedjük. Megkerestünk kisebb és nagyobb, nemzetközi háttérű, valamint kizárólag magyar, általánosabb és speciálisabb szolgáltatásokat nyújtó egyesületeket és érdekképviselői szervezeteket is, illetve olyan civileket, akik aktívabban részt vesznek állami feladatok ellátásában, és ehhez forrásokat is kapnak. A megkeresésekre egy kivétellel pozitív visszajelzést kaptunk, a nyolcadik megkeresett szervezet nem reagált a kapcsolatfelvételtre. Az interjúk mellett, az adatfelvétel kiegészítéseként összeállítottunk egy rövid online kérdőívet is, ami témánk négy fő kérdését tartalmazta, és amit további szervezetekhez juttattunk el. Erre összesen négy válasz érkezett, tehát a fő kérdések elemzésénél összesen 11 válaszadó véleményét tudtuk figyelembe venni. Az interjúk 2024. szeptember 27. és október 9. között készültek. A beszélgetések átlagos időtartama ötven perc körül alakult. A beszélgetésekről hangfelvételt készítettünk, amelyek alapján leíratot készítettünk, ezt követően a hangfelvételt töröltük. Az interjúkon és a kérdőívekre érkezett válaszokon tematikus elemzést végeztünk.

A kutatás témájának érzékenysége miatt kiemelt figyelmet fordítottunk a kutatásetikai szempontok érvényesítésére. Minden, a kutatásba bevont személyt tájékoztattunk, hogy a részvétel önkéntes és anonim módon történik, részvételét bármikor megszakíthatja vagy visszavonhatja. A tudomásunkra jutott adatokat kizárólag kutatási céllal használjuk fel. Az anonimitásra kiemelt figyelmet fordítunk, hiszen az interjúalanyok által megosztott egyes információk a szervezet működésére vonatkozó érzékeny adatok. Erre való tekintettel egyaránt biztosítjuk az interjúalanyok és a szervezetek anonimitását, ezért minden olyan információt kiszűrtünk, ami lehetőséget adna akár a szervezetek, akár a személyek azonosíthatóságára³.

Eredmények

Mi jellemzi a magyar civil szféra gyerekekkel foglalkozó szegmensét?

Rácz (2013) kutatása megállapítja, hogy a gyermekekkel foglalkozó civil szervezetek jelentős többsége a szolgáltatást nyújtó szervezetek közé sorolható, ugyanakkor tevékenységeik és célcsoportjaik szempontjából igen sokszínűek. Az interjúk keretében azt kértük a résztvevőktől, hogy jellemezzék a gyermekekkel foglalkozó civil szervezeteket. Az interjúalanyok válaszukban hangsúlyozták, hogy ezek a szervezetek valóban nagyon sokszínűek és nem ragadhatók meg egy dimenzió mentén. Ezzel összefüggésben változatos módokon kísérelték meg csoportosítani

3 A kutatásba bevont civil szervezeteket sorszámmal láttuk el, a tanulmányban közölt idézeteket ezzel a sorszámmal azonosítjuk.

a szervezeteket. Ennek egyik lehetséges módja volt a méret szerinti besorolás, amin keresztül az erőviszonyok, az erőforrásokhoz való hozzáférés és a láthatóság is értelmezhető.

„Hát szerintem vegyes, meg színes. Ez a közeg egyrészt ugye a mérete szerint is csoportosítható: vannak a nagy nemzetközi szervezetek, vannak a közepesen nagyok, és vannak azok a kicsi szervezetek, amik egy iskola környékén jönnek létre, vagy valamilyen speciális célcsoport számára nyújtanak szolgáltatást.” (2. civil szervezet)

Másik gyakori megközelítés volt a célcsoportok szerinti besorolás. Eszerint az interjúalanyok megkülönböztették azokat a szervezeteket, ahol közvetlenül nyújtanak szolgáltatást a gyerekeknek, ezen belül is külön csoportként határozták meg azokat a szervezeteket, ahol egy speciális csoportra fókuszálnak, például hátrányos helyzetű vagy fogyatékkal élő gyerekeket segítenek. Több válaszadó is rávilágított arra, hogy sok szervezet gyakran az állami ellátórendszer hiányosságai miatt párhuzamos szolgáltatásokat épít egyes célcsoportok esetén, és emiatt az állam még kevésbé válik érdekeltté abban, hogy megfelelő színvonalon nyújtsa a szolgáltatásait.

„Nagyon könnyű beleesni abba a csapdába, hogy az ember az állami szolgáltatásokkal párhuzamosan működik, annak rossz működése miatt. Szerintem kevesen igazán kritikusak a fennálló rendszerrel szemben, kevesen vannak az igazából függetlenek, és kevesen vannak, akik valóban gyerekjogi alapokon nyugvó munkát végeznek.” (9. civil szervezet)

A civil szféra jellemzésével kapcsolatban a lehangsúlyosabb narratíva a folyamatosan szűkülő lehetőségek, és a szervezetek körül egyre fogyó levegő volt. Az interjúalanyok szerint a civil szervezeteket egyre inkább ellehetetlenítő politika, valamint a gyermekvédelem fokozódó átpolitizáltsága miatt a legtöbb szervezet számára a fennmaradás jelenti az elsődleges akadályt. Ezzel sok szervezet nem is tud megküzdeni. A szervezetek képviselői úgy látták, hogy sok olyan, főleg kisebb szervezet szűnt meg, ahol értékes programok működtek, és számos olyan szervezet is van, ami bár még létezik, de pénzügyi, működési problémák miatt jelentősen át kellett alakítania a szolgáltatásait vagy meg kellett szüntetni bizonyos programjait.

„Hát én azt látom, hogy attól, hogy nagyon beszűkült a tér, a civileknek elsődleges feladat, hogy megmaradhassanak. Tehát nyilván nem tudnak bővíteni, hanem az önfenntartásukért küzdenek. Ehhez rengeteg energiára van szükség.” (3. civil szervezet)

„Nekünk nagyon nehéz helyzetünk van, mert azt érzékeljük nemcsak mostanában, hanem azért igazából évek óta, hogy fogy a levegő a civil szervezetek körül. Vesztek el a talajt a lábuk alól akár financiálisan, akár a politikai klíma miatt, akár a gyakorlati problémák sokasodásában elveszve. Fel lehet sorolni jó pár olyan szervezetet, amely megszűnt az évek során.” (5. civil szervezet)

A kutatásban résztvevők egyre szűkülő civil térről beszéltek, ahol a szervezetek esetenként közvetett vagy közvetlen módon megtapasztalnak politikai, ideológiai támadásokat. Ezért a szervezetek önmeghatározásban, de a civilek általános csoportosításában is gyakran megjelenik a hatalomhoz való viszony. Több olyan interjúalany volt, aki a saját szervezetével kapcsolatban annak semlegességét hangsúlyozta.

A civil szervezetek megosztottságának leírására többen a „három T” módosított logikáját alkalmazták, miszerint vannak „támadott” „túrt” és „támogatott” szervezetek. A támogatott szervezetek közé elsősorban azokat sorolták, akik a kormányzat kiemelt témáit a kormányzati narratíva szerint népszerűsítik. A támadott kategóriába pedig azok a szervezetek tartoztak, akik tevékenységükkel összefüggésben nyilvánosan is megfogalmazták az állami szakpolitikával szembeni kritikájukat vagy valamilyen módon erősebb az advocacy-tevékenységük. A kettő között vannak a túrt kategóriába eső szervezetek, amelyek működése nem ütközik a kormány narratívájával, valamint a kritikák megfogalmazásában is kevésbé hangos. Több interjúalany is hangsúlyozta, hogy a kormányzat céljai között a szervezetek megosztása is szerepel, amely pedig gyengíti a szervezetek együttműködési képességét.

„(...) mivel valójában nem szakmai szempontok szerint születnek döntések, hanem tényleg egy ilyen központosított paradigma szerint, ezért igazából csak útban vannak azok az emberek, akik értenek valamihez, szakértők, vagy van tapasztalatuk. Akik ott 'zavarognak' mindenféle dolgokkal. Szerintem ebből adódik az, hogy ugyanazokkal a civil szervezetekkel van jó együttműködése a kormánynak, akik az ő narratívájukat közvetítik.” (2. civil szervezet)

„Ez egy tudatos munka, és ezzel a kormány egyértelműen megosztja a civil szervezeteket. Akik próbálnak együttműködni valahogy a kormánnyal, mert rendszerszintű hatásban reménykednek, azokat a kollaboráns jelzővel illetik a radikális szervezetek.” (4. civil szervezet)

Több interjúalany számolt be arról, hogy ebben a politikailag és ideológiailag megosztott térben az állami támogatás elfogadása is értékítéletet vonhat maga után. A közvetlen szolgáltatásokat nyújtó, és különösen a szociális vagy gyermekvédelmi intézményeket működtető civil szervezetek jogosultak normatív támogatásra, mégis érhetik őket olyan vádak, hogy emiatt már nem számítanak „igazi” civilnek. Emellett volt, aki arról számolt be, hogy aki – bár bizonyos szereplőkkel együttműködésre törekszik, és intézményei révén hozzájut normatív támogatásokhoz – egyértelmű üzenetet kapott arra, hogy pályázati forrásokat nem kaphat.

„Hát volt idő, amikor azt éreztem, hogy az ilyen nagyon civil-civilek, akik nem fogadnak el állami támogatást, azok nem fogadnak el minket. Tehát, hogy nekünk van állami pénzünk, vagy állami feladatot látunk el, és akkor mi nem vagyunk teljesen civilek.” (3. civil szervezet)

„(...) nem nyerhetünk állami pályázatot. Ezt onnan tudom, hogy már pályázatíró cégekhez is fordultunk, hogy hátha mi felejtettünk el pályázatot írni. És akkor ők a 3. sikertelen próbálkozásuk után közölték, hogy van információjuk arról, hogy mi sosem fogunk nyerni.” (4. civil szervezet)

A legtöbb résztvevő a saját szervezetének a pozícióját is a támadott-túrt-támogatott skála mentén határozta meg. Az interjúalanyok beszámolóiból az derült ki, hogy a szervezeteknek különböző stratégiái vannak arra, hogyan boldoguljanak ilyen keretek között. Egyes szervezetek nagy hangsúlyt helyeznek a „semlegességre”, és munkájuk során a szakmai szempontokat igyekeznek hangsúlyozni, míg mások

a „láthatatlanságot” tartják jó megoldásnak. Ezzel szemben olyan civil szervezeti képviselő is akadt, aki éppen a nyilvánosság előtt végzett munkában látja a fennmaradás biztosítékát.

„Az állam egy központosított létezés fogalmaz meg optimális gondolatként. Ez nem kedvez sem az egyéni felelősségvállalásnak, sem az egyéni gondolatoknak. Miközben a civil szervezetek abból indulnak ki, hogy van egy egyén vagy mondjuk több, akik valamilyen közös célért összefognak és azt mondják, hogy akkor mi ezt megcsináljuk, és akkor ezért hoznak létre egy szervezetet. De ez teljesen szembemegy azzal a központosított világképpel, ami optimális gondolatként az állam oldalán megjelenik.” (2. civil szervezet)

„(...) a kormányzat mindent elkövet azért, hogy a civileket felszalámizza, és kiszorítsa azokat, akik nem az ő szekerét tolják. Ez egyértelmű. És vannak a támogatott civil szervezetek azok, amelyek a mainstreambe illeszkednek” (4. civil szervezet)

„Hát szerintem az nagyon egyértelmű, hogy az állami szervek hogyan akarják nagyon tudatosan ellehetetleníteni a civil szférát. Ez a törvényekben is megjelenik. Évenként jönnek ki az újabb és újabb olyan törvények, rendeletek, jogalkotási aktusok, amelyek aztán nagyon károsan hatnak a civil szervezetekre. Ezen kívül gyűlöletkeltő kommunikációval, kampányokkal, narratívákkal akarják elérni azt, hogy a civilekkel szemben legyen egy ilyen rossz érzés.” (5. civil szervezet)

„Mondhatom, hogy rendezetlen ez a történet. Szerintem most nem civilbarát jogszabályi háttérrel rendelkezünk. Például ha az adópolitikát nézem, akkor az sem az.” (6. civil szervezet)

A magyar civil szféra gyerekekkel foglalkozó szegmensében megjelenő együttműködésekkel, az esetlegesen fennálló versennyel kapcsolatban a válaszokban disszonancia jelentkezett. Ez nemcsak az interjúalanyok közötti egyet nem értést jelenti. Egy-egy beszélgetésen belül is jelentkeztek ellentmondások attól függően, hogy épp milyen perspektívából közelítette meg a kérdést ugyanaz az interjúalany. A legnagyobb egyetértés azzal kapcsolatban jelent meg a válaszadók között, hogy a támogatások megszerzéséért verseny van a civil szervezetek között. Azt azonban mindegyik válaszadó hangsúlyozta, hogy nem egy kiélezett, ellenségeskedést szülő helyzetről van szó, csupán a szűkös anyagi lehetőségek miatt minden szervezetnek ugyanabból a körből kell megszereznie a működése biztosításhoz szükséges támogatásokat.

„Igen, adománygyűjtés szempontjából biztosan van verseny, mert ugye ugyanazon a piacon kell mindenkinek megszerezni a szeletét. De ez nem egy corporate verseny, tehát nem olyan ez, mint mondjuk kint a corporate világban. De biztos van egyfajta verseny, mert az [X szervezetnek] is itt kell megszerezni x millió forintot, és az [Y szervezetnek] is itt kell megszerezni x millió forint adományt. Tehát az adományozók irányában biztos, hogy van egy verseny.” (1. civil szervezet)

Az anyagi erőforrásokért folyó egyre kompetitívabb légkör problémáján kívül eső más – szintén versengő – helyzetekkel kapcsolatban vegyesebb narratívák jelentek meg az interjúkban, amelyek nem feltétlenül negatívan minősítik azt, hogy új szereplők lépnek be egy-egy ellátási területre. Megjelent a válaszokban, hogy

a szervezetek kapacitásának végeessége miatt törvényszerű, hogy szolgáltatások nélkül maradnak egyes területek vagy célcsoportok, ahova inkább további erőforrások invesztálására lenne szükség. Ezekben az esetekben pedig nincs értelme versenyről beszélni, inkább a működési területek újrafelosztásáról van szó. Ezzel párhuzamosan, a különböző szolgáltatásokat nyújtó civil szervezetek képviselői beszámoltak olyan történetekről is, amikor egy-egy program megvalósítását egy másik civil szervezet nem kiegészítette vagy segítette, hanem gátolta. Az általuk elmondottak szerint ezek a helyzetek részben a már említett megosztottságból, részben pedig szakmai ellentétekből fakadnak. Ezen kívül néhány interjúban felmerült még a szakemberekért és a szakmai tudás megszerzéséért zajló verseny is.

„A tapasztalat azt mondhatja velem, hogy nem [nincs verseny]. Szakmai kérdésekben szinergia is létrehozható, de ahhoz meg kell teremteni a feltételeket. Egyébként meg más területeken létezik verseny, abszolút. A szervezetek a know-howjukat nyilván féltik (...) azt a tíz-húsz éve összegyűjtött tapasztalatot, ami nekik van.” (3. civil szervezet)

Az együttműködésekkel kapcsolatban is vegyes kép bontakozott ki. Több interjúalany számolt be arról, hogy együttműködés elvi szinten ugyan létezik a civil szervezetek között, ennek életben tartása azonban a gyakorlatban nehezen megvalósítható, mert plusz kapacitásokat igényel (amire viszont nem futja a szűkös erőforrásokból).

„Hát szerintem az együttműködés is erőforrás meg idő kérdése. A meglévő együttműködés inkább elvi, tehát hogy tudunk egymásról, meghívjuk egymást a rendezvényeinkre. Ennél konkrétabb együttműködés az már erőforrás vagy projekt kérdése.” (2. civil szervezet)

A civil szervezetek működésének nehézségei, a megosztottság, valamint a gyermekvédelem súlyos rendszerszintű problémái egyszerre eredményeznek ellentéteket és fokozott együttműködést is. Ebben az esetben is az állami támogatások elfogadása, valamint a kormánytól való távolság, vagy az ahhoz való közelség bizonyos szervezetek közötti ellentéteket szül, és nehezíti az együttműködéseket, míg más szervezeteket összefogásra ösztönöz, támogató közösségeket alakít ki. Ezt a polarizációt ugyanakkor egyre erőteljesebben oldja fel a gyermekvédelem romló helyzete. A beszámolók szerint az elmúlt időszakban megtapasztalt minden eddiginél nagyobb anyagi és humánerőforrás-hiány, valamint a gyermekvédelmet érintő hangos botrányok következtében minden szereplő törekszik a gyerekek érdekében történő összefogásra.

„Azt szoktuk érezni (...), hogy azért vannak olyan szervezetek, akik nem szívesen működnek velünk együtt, vagy nem ismerik el a [...] szervezet tevékenységét. Ezeket sajnáljuk. Mindig azt szoktam mondani, hogy nem nagyon látom az okot, amiért a [...] szervezetre kellene haragudni.” (6. civil szervezet)

„Abszolút van [együttműködés a civil szervezetek között]. Látjuk, hogy hogyan csökken a tér a civil szervezeteknek Magyarországon. (...) ezért tematizáljuk évek óta, hogy hogyan vagyunk támadás alá vonva. Az utóbbi éveknek az újabb és újabb támadásaiban nemcsak magunkat próbáltuk védeni, hanem próbáltuk támogatni a sokkal

kisebb civil szervezeteket magunk körül, akár úgy is, hogy tanácsot adtunk, hogy mitől kell ténylegesen megijedni, mitől nem kell megijedni” (5. civil szervezet)

„Én azt gondolom, hogy a mostani nehéz helyzet elindít egy erőteljesebb összefogást és kiállást, ami gyakorlati szinten valósul meg. Én azt látom, hogy mi [...] szervezetként is, amely területen dolgozunk, ott igazából aki él és mozog és szervezet, azokkal megpróbáljuk felvenni a kapcsolatot, megpróbálunk együtt dolgozni vagy együttműködni a gyerekek jogainak érvényesülése érdekében.” (6. civil szervezet)

Az együttműködésekkel kapcsolatban az interjúalanyok felvetették az ernyőszervezetek kérdését is. Több interjúalany is üdvözölte a Gyermekjogi Civil Koalíció⁴ egyre aktívabb működését. Fontosnak tartották, hogy bizonyos ügyek mentén megjelenik a koordináció, hogy van olyan platform, ahol szakmai értékek mentén tudnak kiállni a gyerekeket érintő fontos ügyek mellett. A pozitív eredmények mellett kritikaként említették, hogy jelenleg egysíkúan működik az érdekérvényesítés, hiszen elsősorban a szakmai kérdéseket érintő közös állásfoglalások születnek meg, ezért vannak olyan szervezetek, ahol ehhez a munkához nehezebben tudnak kapcsolódni. Volt, aki ennek a munkának a hatékonyságát is megkérdőjelezte és felvetette annak a lehetőségét, hogy szélesíteni lehetne az eszközök tárházát, például filmekkel vagy egyéb művészeti eszközökkel érzékenyíteni a társadalmat a gyermekvédelem iránt. Ezenfelül volt, aki egy olyan ernyőszervezet vagy szakmai platform iránti igényt is megfogalmazott, ahol nemcsak a civil szervezetek jelennek meg, hanem ami minden gyerekekkel foglalkozó állami és civil szereplőt is tömörít. A Gyermekjogi Civil Koalícióhoz való kapcsolódás rávilágít a szervezetek advocacy felfogásának dilemmáira is, amely a kutatás egy másik fő fókuszát jelentette.

Mit jelent a gyerekekkel foglalkozó szervezetek számára a gyerekek érdekképviselése (advocacy)?

Az advocacy fogalom általánosan elfogadott definíciója hiányzik Magyarországon, ami egyrészt nehézséget jelent, másrészt egyfajta szabadságot is ad a civil szervezetek számára, mivel egyéni megközelítést és rugalmasságot biztosít. Ez lehetővé teszi a szervezetek számára, hogy stratégiáikat egyedi ügyekhez igazítsák, alkalmazkodjanak az új helyzetekhez, és kreatív, sokszínű módszereket alakítsanak ki. Mindezek az eltérő megközelítések alapvetően fontosak, de az egységes meghatározás hiánya félreértéseket idézhet elő abban, hogy mit is jelent az advocacy különböző társadalmi vagy politikai kontextusokban, és milyen kritériumok alapján tekinthető hatékonynak. Ugyanakkor ez a pontatlanság kihívásokat is teremt, mivel zavart okozhat az érdekvédelmi erőfeszítések természetét és terjedelmét illetően, megnehezítve a partnerek azonosítását, hálózatok építését és közös célok

⁴ A Gyermekjogi Civil Koalíció az UNICEF Magyarország kezdeményezésére és közreműködésével 2015-ben alakult meg, mely nem önálló jogi személyiség, hanem tagszervezeteiből álló szakmai hálózat.

megfogalmazását. Az advocacy fogalmával kapcsolatos konszenzus nélkül az együttműködés és kommunikáció a szervezeteken belül és közöttük is széttöredezetté, ezzel együtt kevésbé hatékonyvá válhat.

A fogalmi zavar a kutatási kérdéseinkre kapott válaszokból is kitűnt. Mindegyik válaszadó a tevékenysége fókuszában értelmezte a kérdést. A válaszok széles spektrumot fedtek le, rávilágítva mind az innovatív gyakorlatokra, mind pedig azokra a kihívásokra, amelyek az advocacy meghatározásában jelentkeznek egy olyan nyelvi környezetben, ahol nincs egy általánosan elfogadott definíció. A megközelítések között szerepelt a kiemelt ügyekkel kapcsolatos kommunikációs kampányok végrehajtása, melyek elsősorban edukációs és érzékenyítő céllal valósulnak meg. Ezzel összefüggésben felhívták a figyelmet arra, hogy az advocacy nemcsak közvetlen beavatkozást jelent, hanem a gyerekek érdekeinek képviseletét a nyilvánosság és a média színterein is. Többen azt is kifejtették, hogy számukra az advocacy azt jelenti, hogy kiállnak a veszélyeztetett gyerekek mellett, biztosítva, hogy meghallják a hangjukat és képviselik érdekeiket a különböző társadalmi területeken.

Több interjúalany értelmezésében – különösen a gyerekek számára szolgáltatást nyújtó szervezetek képviselőinek a körében – az advocacy egyfajta szinonimájaként jelent meg a gyerekérvényesítés és a gyerekközpontúság. Ezzel kapcsolatban, főleg a speciális gyerekcsoportok számára szolgáltatást nyújtó szervezetek képviselői azt hangsúlyozták, hogy ezekben a célcsoportokban még értelmezni is nagyon nehéz a gyermekjogokat, nemhogy érdemi részvételt elérni. Kiemelték, hogy ehhez először társadalmi tudatformálásra van szükség, ami ugyan hosszú folyamat, de az advocacy szükségszerű eleme. Ehhez kapcsolódóan hangsúlyozták, hogy a gyerekek jogtudatosságának növelése és a családokkal, valamint az oktatási intézményekkel való együttműködés elősegíti a gyerekek jólétét befolyásoló rendszerszintű tényezők változását is. A kapcsolódó értelmezések között a szolgáltató szervezetek oldalán megjelent, hogy ők a gyerekek számára nyújtható legjobb minőségű szolgáltatást tudják érdekvédelemként értelmezni. A válaszok között kis részben fordult elő a gyerekek érdekeinek közvetítése a döntéshozók irányába, azonban emellé rögtön társult az advocacy „hasznossági” dimenziója – pontosabban annak hiánya. Az interjúalanyok közül többen is megfogalmazták, hogy értelmetlennek és a reménytelennek érzik a döntéshozók befolyásolására tett kísérleteiket.

„Egyébként az advocacy a gyerekközpontúsággal van nálunk erős összefüggésben. Az alapítvány minden szolgáltatását igyekszünk úgy felépíteni, kialakítani és működtetni, hogy az gyerekközpontú legyen, ezek a gyerekek érdekét szolgálják, és figyelembe vesszük a gyerekek életkori sajátosságait és szükségleteit.” (2. civil szervezet)

A válaszokból jól látszik, hogy a magyar nyelvből hiányzik az advocacy egyértelmű, széles körben elfogadott definíciója, amelyhez a szervezetek kapcsolódni tudnának, és ami közös alapot jelentene a civil szférában a hatékony érdekképviselet megvalósításhoz. Az advocacy definiálásának hiánya megnehezíti a közös megértést a döntéshozók, a civil szervezetek és a nyilvánosság között. Ezt tovább nehezíti az is, hogy a gyerekekkel foglalkozó szervezetek nagyon sokszínű tevékenységeket

folytatnak, a működésük szerteágazó. Munkájukban egyszerre jelenik meg átfedés egymással és az állami intézményrendszerrel, ugyanakkor a kapacitások végelessége miatti izoláltság is. Noha az advocacy konkrét magyar megfelelőjének hiánya rugalmasságot biztosíthat a módszerek adaptálásában, a magyar kulturális és társadalmi értékekkel összhangban, az átfogó megoldások érdekében javasolt egy szakmai, mélyreható párbeszéd kezdeményezése különböző területekről érkező érdekképviselői szakértők bevonásával, hogy előmozdítsák az együttműködést és a konstruktív megoldásokat.

Az advocacy tevékenység vonatkozásában a gyermekjogok magyarországi érvényesüléséről is kérdeztük a szervezetek képviselőit. A válaszadók között teljes konszenzus volt abban, hogy a gyermekjogok érvényesülése ma Magyarországon aggályos, ráadásul az elmúlt években egyre romló tendencia is tapasztalható. Szinte mindegyik válaszadó példaként hozta fel az interjúk készítése idején a közbeszédben is hangsúlyt kapó, kórházban hagyott csecsemők ügyét⁵, valamint a tanévkezdés előtt bezárt alapítványi iskolák kérdését is⁶. Ezek jól példázzák azokat a rendszerszintű hiányosságokat és problémákat, amelyek következtében jelentősen sérülnek a gyerekek jogai.

„Hát egyre nehezebb optimistán tekinteni [a gyermekvédelemre]. Sokáig takaróztunk azzal szerintem, hogy a 1997. évi gyermekvédelmi törvény az egy nagyon fiatal jogszabály, aminek be kell még épülnie a gyakorlatba. Szerintem nagyon sokáig én is azon a lovon ültem, ami azt képviselte, hogy idő kell ahhoz, hogy ez kiforrja magát. Én most azt látom, hogy egyre nehezebb a gyerekek jogát érvényesíteni, vagy a gyerekeinket megvédeni.” (6. civil szervezet)

„(...) nem látom nagyon pozitívan ezt a kérdéskört, a szociális háló nem túl megszervezett, és kifejtett.” (7. civil szervezet)

A gyermekjogok érvényesülésének akadályaként egyöntetűen a politikai akarat hiányát, ennek következtében pedig a rendszerszintű hiányosságokat és a társadalmi elköteleződés hiányát azonosították.

„Hát szerintem a szándék hiánya [gátolja a gyermekjogok érvényesülését]. Egyrészt az állami szándék hiánya, másrészt pedig az a társadalmi berendezkedés, ahol az aktív állampolgárság nagyon alacsony szinten van. Tehát nem lépnek fel úgy állampolgári tömegek, hogy az kikényszerítse a döntéshozóból, hogy erre a kérdésre nagyobb figyelmet fordítson.” (2. civil szervezet)

5 A Belügyminisztériumtól származó adatok alapján derült ki, hogy 2024-ben 280-300 közé tehető azoknak a csecsemőknek a száma, akik a születésüktől fogva gyermekvédelmi szakellátásba kerültek, azonban a gyermekvédelmi szakellátás intézményi túlterheltsége miatt kórházi körülmények között maradtak. Ez az adat háromszorosa az egy évvel korábbi számnak. (Forrás: https://nepszava.hu/3251092_elhagyott-csecsemok-korhaz-varakozas-magyarorszag-neveloszulo-hiany, utolsó letöltés: 2025.09.19.)

6 Egy hosszabb ideje húzódó eljárás keretében Budapest Főváros Kormányhivatala a tanévkezdés előtt napokkal hozott döntést arról, hogy egyes intézmények nem kezdenek meg a tanévet, ezért az oda járó gyerekeknek más intézményben kell folytatniuk a tanulást. (Forrás: https://hintalovon.hu/wp-content/uploads/2025/07/Hintalovon_Gyermejjogi_Jelentes_2024_junius.pdf, utolsó letöltés: 2025.09.19.)

„Nagyon komoly problémának látom a kormánypolitikát. Azt gondolom, hogy semmi fogalmuk nincs arról, hogy a gyerekekbe fektetett erőforrás, az a társadalomnak jó.” (3. civil szervezet)

Az érdekérvényesítéssel összefüggésben az interjúalanyok között abban is egyetértés volt, hogy az állam nem tekinti partnernek a civileket. Azoknak a szervezeteknek a képviselői, akiknek közvetlen kapcsolatuk van kormányzati szervekkel, arról számoltak be, hogy az együttműködés esetleges, sok esetben pedig csak látszólagos. Az állam irányába megvalósuló érdemi érdekképviselés jelenleg nem működik. Többen úgy vélték, hogy amennyiben sikerül egy olyan ügyet találni, ami mellett társadalmi elköteleződés is kialakul, csak akkor lehet eredményeket elérni.

„Valamiben igen, valamiben nem [veszik figyelembe az álláspontjukat]. Azt látom, hogy minden iszonyatosan lassan megy. Mi mindig azt próbáljuk csinálni, hogy először valamilyen modellt megvalósítunk, és akkor a modell alapján teszünk javaslatokat a jogszabályi változtatásokra. Azt mondom, hogy részeredményeket látunk. Nagyon kicsi és nagyon lassú részeredményeket.” (6. szervezet)

„Az gondolom, hogy nincs kapcsolat, legalábbis partneri kapcsolat. Nyilván vannak olyan civil szervezetek, akiket kifejezetten támadott a kormány. Mi nem ezen a listán vagyunk, de a mi kapcsolatunk is nagyon érdekes és teljesen kiszámíthatatlan. Tehát, amíg nem okoz feltétlenül problémát az, hogy egy időpontot szerezzünk a minisztériumban, és meghallgassák a mondanivalónkat, valószínűleg a legtöbb esetben nem sok értelme van.” (1. civil szervezet)

Összegzés

Kutatásunkban a gyerekekkel foglalkozó civil szervezeteket vizsgáltuk az egyre szűkülő demokratikus térben, melynek egyik fő célkitűzése a civil szféra e szegmensének feltárása volt. Rácz (2013) eredményeivel összhangban azt találtuk, hogy a gyerekekkel foglalkozó szervezetek szolgáltatásai sokszor olyan tevékenységeket takarnak, amelyek biztosítása elsősorban az állam feladata lenne.

Eredményeink alapján egyértelműen látható a civil szervezetek körüli mozgástér szűkülése, amelyről korábbi hazai kutatások is beszámoltak (Gerő et al., 2016; Fejős & Neményi, 2020; Petri & Hruskó, 2023). A gyerekekkel foglalkozó szervezeteknek a politikai és ideológiai nyomás mellett azonban meg kell küzdeniük a gyermekvédelem rendszerszintű hiányosságaival is. A szolgáltató szervezetek munkájával kapcsolatban az interjúalanyok megfogalmazták, hogy legtöbbször az ellátórendszer hiányosságait próbálják pótolni, azonban erre nincs elegendő erőforrásuk és kapacitásuk. Bár a gyerekekkel foglalkozó civil szervezetek igen sokszínűek, az interjúalanyok által leginkább használt rendezőelv a szervezetek hatalomhoz fűződő viszonya volt. A többi szervezetet is e logika mentén osztották fel, valamint sokszor saját pozíciójukat is ebben a keretrendszerben értelmezték. Besorolásuk szerint vannak támogatott szervezetek, akik elsősorban a kormány által képviselt nézeteket

népszerűsítik, a demográfiai szempontokat előtérbe helyezve. A támadott szervezetek tevékenységükkel összefüggő szakmai kritikáik miatt a politikai és ideológiai támadások célkeresztjében vannak. A két csoport között helyezkednek el a túrt szervezetek, akik nem élvezik a kormány kiemelt támogatását, azonban tevékenységük nem ütközik a kormányzati elképzelésekkel. Kevésbé képviselnek kritikus hangot, megfogalmazásuk szerint a semlegességre törekszenek. Ezek az eredmények tehát arra világítanak rá, hogy a magyar civil szféra gyerekekkel foglalkozó szegmensét az egyre szűkülő tér mellett a megosztottság is jellemzi, ami elsősorban hatalmi érdek, hiszen ezzel gyengítik az az esetleges együttműködéseket. Ennek eszköze, hogy egyes szervezeteket ideológiai alapon kiemelnek, amiket aztán jelentős anyagi forrásokkal támogatnak, míg a kritikusabb szervezeteket ideológiai és politikai szempontból megbélyegeznek és próbálják anyagilag is ellehetetleníteni. Ebben a légkörben pedig még a szolgáltatást nyújtó szervezeteknek járó állami támogatás elfogadása is megbélyegzővé válhat. Ugyanakkor az eredmények egy nagyon fontos új fejleményre is felhívták a figyelmet: több résztvevő arról számolt be, hogy a gyermekvédelem jelenlegi, válságos állapota párbeszédet és összefogást indított el olyan szervezetek között is, amelyek korábban távol álltak egymástól, sőt esetenként ellentétes álláspontot képviseltek. Úgy tűnik, ebben a helyzetben minden szereplő úgy érzi, hogy a gyerekek érdeke sürgető cselekvést kíván. A kutatás időpontjában ugyanakkor még nem állapítható meg egyértelműen, hogy ez a közeledés hosszabb távon is fenntartható együttműködést eredményez-e vagy csupán a válság nyomán kialakult, átmeneti jelenségről van szó. Az interjúalanyok véleménye szerint a civil szervezeteknél megvan a szakmai tudás ahhoz, hogy a gyermekvédelem kritikus helyzete megszüntethető legyen, azonban ehhez nagyfokú állami elköteleződésre és még több erőforrásra, pénzügyi ráfordításra lenne szükség.

Azzal a kérdéssel összefüggésben, hogy mint jelent a gyerekekkel foglalkozó szervezetek számára a gyermekjogi érdekképviselőt, egyértelműen megállapítható, hogy a kifejezésnek nincs általánosan elfogadott definíciója Magyarországon. Minden szervezet képviselője a saját tevékenysége fókuszából közelítette meg a kérdést, időnként nagyon eltérő válaszokat megfogalmazva. Bár a magyar nyelv rugalmasságot biztosít az advocacy értelmezésében és előmozdításában, ugyanakkor a stratégiai célok megvalósíthatóságának érdekében javasolt a mélyreható szakmai párbeszéd kezdeményezése.

Az advocacy jelentésével összefüggésben kitértünk a gyermekjogok magyarországi helyzetének érvényesülésére is. Az interjúalanyok között egyetértés mutatkozott abban, hogy ez jelenleg Magyarországon nagyon aggályos. A szervezetek érdekérvényesítő képessége pedig nagyon alacsony, hiszen az állam nem tekinti partnernek a civileket, amely szintén a szervezetek körül egyre szűkülő tér jelenségét jelzi.

Kutatásunk eredményei hiánypótlók, hiszen korábban nem készült felmérés a témában a gyerekekkel foglalkozó civil szervezetek körében, ugyanakkor a jövőben érdemes nagyobb mintán is megismételni, amely még átfogóbb képet mutat ezekről a szervezetekről.

Források

- Anheier, H. K., Lang, M., Toepler, S. (2019). Civil society in times of change: Shrinking, changing and expanding spaces and the need for new regulatory approaches. *Economics*, 13(1). <http://dx.doi.org/10.5018/economics-ejournal.ja.2019-8>
- Cascardi, M., Brown, C., Shpiegel, S., Alvarez, A. (2015). Where have we been and where are we going? A conceptual framework for child advocacy. *SAGE Open*, 5(1). <https://doi.org/10.1177/2158244015576763>
- Cohen, D., De la Vega, R., Watson, G. (2001). *Advocacy for social justice: A global action and reflection guide*. Kumarian Press.
- Edwards, M. (2002). *NGOs, social change and the transformation of human relationships*. Earthscan Publications.
- Fazekas, A. (2024). Látni vagy nem látni? *Civil Szemle*, 21(4), 89–109. <https://doi.org/10.62560/csz.2024.04.5>
- Fejős, A., Neményi, M. (2020). Család, munka és női test: Nőkkel és családokkal foglalkozó civil szervezetek egy változó társadalmi-politikai környezetben. In Fejős, A., Szikra, D. (szerk.) *Támogatás és támadás: Női civil szervezetek az illiberális demokráciában* (pp.77–106.) Társadalomtudományi Kutatóközpont
- Fuchs, E. (2007). Children's rights and global civil society. *Comparative Education*, 43(3), 393–412. <https://doi.org/10.1080/03050060701556356>
- Gamze Erdem Türkelli, Vandenhoe, W. (2012). The Convention on the Rights of the Child: Repertoires of NGO participation. *Human Rights Law Review*, 12(1), 33–64. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngr045>
- Gerő, M. (2020). Elzárkózás és fojtogató ölelés: A civil szervezetek és az állam átalakuló kapcsolata az erősödő kontroll korszakában. In Fejős, A., Szikra, D. (szerk.) *Támogatás és támadás: Női civil szervezetek az illiberális demokráciában* (pp.8–30.) Társadalomtudományi Kutatóközpont
- Gerő, M., Fonyó, A. (2013). Szektor, alszektor vagy nem szektor? *Socio.hu*, (1), 34–60. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2013.1.34>
- Gerő, M., Susánszky, P., Tóth, G., Kopper, Á. (2016). A jogvédő szervezetek változásmenedzsment stratégiái. *Civil Szemle*, 13(4), 15–27.
- Herczog, M. (2009). *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület.
- Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. (2025). *Gyermekjogi jelentés 2024*.
- Lápossy, A., Somody, B. (2025). Tényleg vannak a gyermekeknek alapjogaik? *Fundamentum: Az emberi jogok folyóirata*, 29(1), 4–20.
- Muhari, J. (2024). Több száz elhagyott csecsemő vár kórházban nevelőszülőre, mert a magyar gyermekvédelem nem tud gondoskodni róluk. 2025.09.19-i megtekintés, *Népszava*, https://nepszava.hu/3251092_elhagyott-csecsemok-korhaz-varakozas-magyarorszag-neveloszulo-hiany
- Petri, G., Hruskó, E. (2023). A fogyatékosügyi mozgalom részvétele a szakpolitikákban 1998 óta Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 33(4), 24–49.

- Rácz, A. (2013). Innovativitás és rendszerszerűség a szociális és gyermekvédelmi területen működő civil szervezetek szemléletében. *Esély*, (3), 48–65.
- Sebestény, I. (2005). *Civil dilemmák: Kihívások és alternatívák a civil szektorban* (Acta Civilitas 6). Civitalis Egyesület.
- UNICEF. (2010). *Advocacy toolkit: A guide to influencing decisions that improve children's lives*. UNICEF.
- Varga, Á. (2016). A GONGO-jelenség és kormányzati civilek Magyarországon. In Antal, A. (Szerk.), *A civilek hatalma: A politikai tér visszafoglalása* (pp.234–248.) Noran Libro.